

УДК 930.25:006.3]:050.486]](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.1(342).34-39

Віталій Бондар,

кандидат наук із державного управління,
доцент кафедри інформаційно-документних комунікацій
Національного університету "Острозька академія",
e-mail: vitaliy.bondar@oa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2425-3884>

Проблематика національної стандартизації з архівної справи в наукових фахових виданнях України

У статті розглянуто питання наукового розвитку національної стандартизації з архівної справи в контексті функціонування галузі міжнародної стандартизації.

Особливу увагу приділено тематичному аналізу досліджень у наукових фахових виданнях зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа".

За допомогою наукометричного аналізу простежено публікаційну активність досліджень з розвитку стандартизації в архівній галузі України.

Визначено тематичну спрямованість досліджень і констатовано, що найбільше публікацій пов'язано з дослідженням міжнародних нормативних документів з архівної справи та можливістю їх впровадження в Україні. Встановлено ядро найактивніших дослідників.

Зроблено висновки, що питання забезпечення архівної галузі нормативними документами має сталий науковий інтерес. До пріоритетних напрямів досліджень належать: посилення української бази стандартів міжнародними стандартами з архівної справи, оновлення архівної термінологічної системи з врахуванням міжнародного досвіду й технологічного прогресу.

Ключові слова: національна стандартизація; архівна справа; міжнародні стандарти; гармонізація стандартів

Постановка проблеми. Розвиток національної стандартизації з архівної справи є важливим процесом у забезпеченні архівної системи сучасними нормативними документами з урахуванням міжнародної практики. У 2014 р. відбулися значні зміни у системі стандартизації України, пов'язані з впровадженням нового законодавства та формуванням нових суб'єктів стандартизації, що значно прискорило гармонізацію вітчизняних стандартів із міжнародними.

Актуальним завданням сьогодення є дослідження динаміки наукового розвитку в контексті публікаційної активності вчених і тематичної спрямованості публікацій, присвячених проблематиці національної стандартизації з архівної справи в наукових фахових виданнях України.

Аналіз досліджень і публікацій. Історіографію досліджуваної теми можна умовно поділити на два періоди, межею для яких є 2015 р. Період до 2015 р. характеризується поодинокими науковими розвідками з окресленої теми. Однією з перших питань стандартизації в архівній справі вивчала О. Загорецька, яка простежила етапи становлення та розвитку термінологічного стандарту з діловодства та архівної справи [1]. Н. Христова визначила основні проблеми та перспективи функціонування національної норма-

тивної бази в архівній галузі України [2]. Після активного реформування національного законодавства у сфері стандартизації в Україні 2015 р. значно зросла кількість наукових публікацій щодо різних аспектів унормування архівної галузі. Зокрема, в контексті порушеної проблематики варто виокремити праці В. Бездрабко, В. Бойко, О. Глушан, В. Дніпенка, О. Загорецької, Г. Калінічевої, Ю. Ковтонюка, С. Кулешова, П. Стояна, Г. Салати, Н. Стрішинець, Р. Романовського, О. Тверетникової, Н. Христової та інших.

Мета статті — здійснити тематичний аналіз досліджень, що стосуються розвитку стандартизації в архівній справі, у наукових фахових виданнях України зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" (редакція переліку галузей знань і спеціальностей 2015 р.).

Об'єктом дослідження стали публікації в наукових фахових виданнях України в період від квітня 2015 р. (згідно з Наказом МОН "Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266" (зі змінами та доповненнями) від 06.11.2015 № 1151) до грудня 2024 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Переліком наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії (станом на 02 жовтня 2024 р.) за спеціальністю 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" (ІБАС) і Реєстром наукових видань для аналізу було відібрано такі наукові журнали: "Архіви України", "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія", "Бібліотеч-

ний вісник", "Вісник Книжкової палати", "Вісник Харківської державної академії наук", "Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського", "Рукописна та книжкова спадщина України", "Українська біографістика", "Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук", "Український інформаційний простір", "Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері", "Society. Document. Communication". Дані щодо цих наукових видань наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Зведена інформація про наукові фахові видання
зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа"**

Назва журналу	Засновник	Категорія журналу	Періодичність на рік
Архіви України	Державна архівна служба України	Категорія Б (26.11.2020)	4
Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія	Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв	Категорія Б (26.11.2020)	4
Бібліотечний вісник	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського	Категорія Б (24.09.2020)	6 (до 2021 р.) 4 (з 2021 р.)
Вісник Книжкової палати	Книжкова палата України імені Івана Федорова	Категорія Б (29.06.2021)	12
Вісник Харківської державної академії культури	Харківська державна академія культури	Категорія Б (09.02.2021)	2
Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського	Категорія Б (24.09.2020)	3—6
Рукописна та книжкова спадщина України	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського	Категорія А (24.09.2020)	1—2
Українська біографістика	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського	Категорія Б (24.09.2020)	1—2
Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук	Київський національний університет культури і мистецтв	Категорія Б (17.03.2020)	2
Український інформаційний простір	Київський національний університет культури і мистецтв	Категорія Б (15.04.2021)	2
Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері	Київський національний університет культури і мистецтв	Категорія Б (29.06.2021)	2
Society. Document. Communication	Університет Григорія Сковороди в Переяславі	Категорія Б (10.10.2022)	2—4

Джерело: Реєстр наукових фахових видань (<https://nf.v.ukrintei.ua/>).

Дані табл. 1 свідчать, що найбільше заснували наукових видань зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (4) та Київський національний університет культури і мистецтв (3). За категорією фахових

видань маємо 11 журналів (92%), що належать до категорії Б, і 1 журнал (8%) категорії А. Діапазон періодичності виходу журналів є різним та коливається від 1 до 12 разів на рік.

Інформаційний моніторинг зазначених наукових часописів щодо наявності публікацій із різних аспектів стандартизації в архівній справі виявив, що половина видань (6) мають публікації

цієї тематики. Спочатку здійснимо загальний порівняльний аналіз для виявлення тематичних трендів. Наукометричний аналіз кожного наукового журналу здійснюватимемо за такими критеріями:

- публікаційна активність за 2015—2024 рр.;
- тематична спрямованість;
- ядро найактивніших дослідників.

Перейдемо до загального порівняльного аналізу здобутих результатів на основі зведеної таблиці кількості публікацій (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать, що з питань розвитку стандартизації в архівній справі в аналізованих журналах опубліковано 8 наукових статей. Найбільше досліджень надруковано в таких часописах: "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія", "Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського" — по 2 (по 25% загальної кількості публікацій). Загалом спостерігається перманентний інтерес науковців до цієї проблематики без піків публікаційної активності.

Таблиця 2

**Загальна кількість публікацій у фахових наукових виданнях,
пов'язаних із тематикою розвитку національної стандартизації в архівній справі**

Назва журналу	Кількість публікацій										Загалом
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Архіви України	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2
Бібліотечний вісник	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Рукописна та книжкова спадщина України	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук	не функціонував	не функціонував	не функціонував	—	—	—	—	—	—	1	1
Загалом по роках	1	—	1	2	1	—	—	—	2	1	8

Від 2014 р. розпочався процес ухвалення національних стандартів на основі міжнародних нормативних документів. Одними з перших питання гармонізації міжнародних стандартів в архівній справі 2015 р. досліджували Г. Калінічева та Р. Романовський. Науковці проаналізували наявні міжнародні стандарти щодо архівного описування та зберігання архівних документів, розроблені Міжнародною радою архівів (МРА) і Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO). Фахівці оцінили стан розвитку стандартизації в архівній справі як очевидне відставання, наголошуючи, що станом на 2015 р. гармонізовано лише 10 міжнародних стандартів у сфері архівної справи, збереження аудіовізуальних документів та керування документаційними процесами [3, с. 66].

У 2017 та 2018 рр. науковці цікавилися новими тенденціями розвитку стандартизації архів-

ного описування. Наприклад, О. Глушан вивчала діяльність Міжнародної ради архівів з перегляду дескриптивних стандартів за 2012—2015 рр. Проєкт нового стандарту був репрезентований МРА 2016 р. та стосувався опису і паперових, і електронних документів. Авторка доходить висновку, що "проєкт нового стандарту з архівного описування не є результатом переписування наявних дескриптивних стандартів, а став наслідком зусиль фахівців різних країн та пристосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій" [4, с. 496]. Міжнародний стандарт з архівного описування також досліджував П. Стоян. Учений з'ясував роль Канади в розробленні дескриптивного стандарту, акцентуючи, що країна "...першою розпочала роботу з його розробки... завдяки напрацюванням Бюро канадських архівістів" [5, с. 47].

У 2018 р. на питанні функціонування термінологічних стандартів зосереджувала увагу Н. Стрішинець. Дослідниця ґрунтовно вивчала гармонізований стандарт ДСТУ ISO 5127:2007 "Ін-формація та документація. Словник термінів" щодо відповідності вітчизняній термінологічній системі. Н. Стрішинець також проаналізувала архівні терміни з цього стандарту, частина з яких "потребує доопрацювання, уточнення та фахового редагування" [6, с. 29].

У 2019 р. питання формування нового термінологічного стандарту з діловодства та архівної справи порушила В. Бездрабко. Вчена дослідила аспекти унормування термінології з діловодства та архівної справи в радянський період, появу першого чинного ДСТУ 2732-94 "Діловодство й архівна справа. Терміни й визначення"; з'ясувала передумови створення його нової редакції у 2004 р. На думку В. Бездрабко, "розвиток теорії і практики діловодства, архівної справи стимулював потребу переглянути зміст і форму ДСТУ 2732... Структура нового стандарту повинна відповідати основним ланкам роботи з документами: від процесу їх створення до поширення і побутування в динамічному та статичному станах" [7, с. 68, 69].

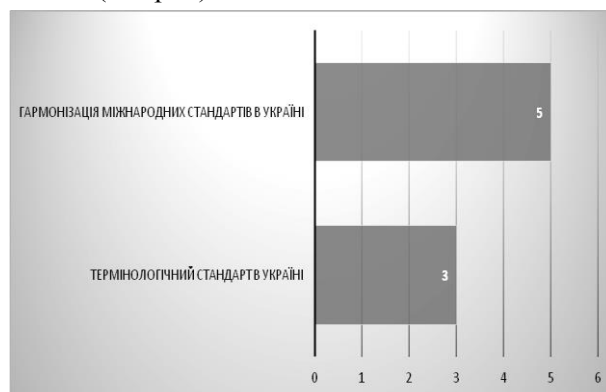
Проблема термінологічних стандартів залишалася актуальною і 2023 р. У колективному дослідженні "Стандартизація термінів з діловодства та архівної справи в Україні на сучасному етапі" В. Бойко, Ю. Ковтанюк і С. Кулешов окреслили склад термінів із діловодства та архівної справи в новій редакції ДСТУ 2732. Зокрема, автори визначили склад трьох груп нових термінів, внесених до стандарту: 1) терміни з електронного діловодства та електронної архівної справи; 2) поняття, які використовують у нових нормативно-правових документах; 3) уточнені терміни з попередньої редакції національного стандарту ДСТУ 2732 [8, с. 266]. Варто наголосити, що новий термінологічний стандарт України ДСТУ 2732:2023 набрав чинності 1 березня 2024 р., замінивши попередній стандарт ДСТУ 2732:2004.

З розвитком інформаційного ринку в Україні постала проблема якості інформаційних послуг. Одними з перших питання менеджменту якості в архівній та бібліотечній справі крізь призму міжнародних стандартів досліджували О. Тверитникова та Г. Салата. Авторки запропонували інтегральну систему менеджменту якості архівних і бібліотечних установ. Ця система якості базується на моделі безперервного поліпшення процесів Шухарта-Демінга та використанні окремих міжнародних і національних стандартів для певного

управлінського процесу. На думку дослідниць, "впровадження інтегрованих систем керування в архівній та бібліотечній галузях сприятиме доступності користувачів до інформаційних потоків; підвищенню ефективності та конкурентоспроможності діяльності інформаційних установ, їх адаптації до ринкових умов" [9, с. 52].

У 2024 р. питання гармонізації національних стандартів з інформаційної, бібліотечної, видавничої та архівної справи досліджував В. Дніпренко. Науковець визначив стан упровадження національних стандартів з архівної справи відповідно до методів їх прийняття. На думку В. Дніпренка, значну частину інформаційних стандартів ухвалюють методом "підтвердження", що зумовлює потребу кваліфікованого перекладу національних нормативних документів [10, с. 189].

Здійснивши стислий огляд наукових публікацій із проблематики розвитку стандартизації в архівній справі, визначимо їх тематичну спрямованість (діагр. 1).

Діагр. 1. Тематичний розподіл публікацій у наукових фахових виданнях України

Згідно з даними діагр. 1 можна виокремити два основні тематичні напрями. Найбільша кількість публікацій пов'язана з дослідженням міжнародних нормативних документів з архівної справи та можливістю їх впровадження в Україні — 5 наукових статей (62,5% загальної кількості публікацій). Науковці також вивчали питання вдосконалення термінологічного стандарту ДСТУ 2732 — 3 публікації (37,5%).

За результатами кількісного аналізу авторства публікацій можемо стверджувати, що загалом 12 науковців мають публікації з окресленої тематики в досліджуваних виданнях та перманентно чи періодично цікавляться питаннями розвитку стандартизації в архівній справі. Загальна частка одноосібних публікацій становить 62,5%; 37,5% досліджень були написані у співавторстві (2 чи 3 автори).

Висновки. Здійснивши тематичний аналіз досліджень, що стосуються розвитку стандартизації в архівній справі в наукових фахових виданнях України зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа", можемо констатувати, що питання забезпечення архівної галузі нормативними документами має сталий науковий інтерес. До пріоритетних напрямів досліджень належать:

посилення вітчизняної бази стандартів міжнародними стандартами з архівної справи; оновлення архівної термінологічної системи з врахуванням міжнародного досвіду та технологічного прогресу.

Перспективу подальших досліджень становлять питання динаміки розвитку та способу ухвалення національних стандартів з архівної справи в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Загорецька О. М. Термінологічні стандарти з діловодства й архівної справи: історичний аспект і сучасний стан. *Документознавство та інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика* : збірник матеріалів наукової конференції; 18 грудня 2002 р. Київ, 2003. С. 55—58.
2. Христова Н. Стандартизація в архівній справі: проблеми та перспективи. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 12. С. 75—77.
3. Калінічева Г. І., Романовський Р. В. Міжнародні стандарти у сфері архівної справи та керування документаційними процесами: проблеми гармонізації в Україні. *Архіви України*. 2015. № 4. С. 54—73.
4. Глушан О. Проект стандарту МРА "Документи в контекстах" (RIC): концептуальна модель багатовимірного архівного описування. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 491—502.
5. Стоян П. Участь архівістів Канади у створенні міжнародного стандарту архівного опису. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2018. Вип. 49. С. 44—55.
6. Стрішенець Н. Сучасні вітчизняні бібліотечно-інформаційні стандарти: термінологічний аналіз. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 3. С. 28—40.
7. Бездрабко В. До концепції нової редакції термінологічного стандарту з діловодства й архівної справи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 1. С. 63—71.
8. Бойко В. Ф., Ковтанюк Ю. С., Кулешов С. Г. Стандартизація термінів з діловодства та архівної справи в Україні на сучасному етапі. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2023. Вип. 30. С. 244—276.
9. Тверитникова О., Салата Г. Менеджмент якості архівної та бібліотечної справи: до проблеми імплементації міжнародних стандартів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 48—53.
10. Дніпрошенко В. Ступінь відповідності прийняття та затвердження гармонізованих національних стандартів з інформаційних наук: сучасний стан і перспективи. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. Вип. 13. С. 174—195.

Vitalii Bondar,

PhD of Sciences in Public Administration,

Associate Professor of the Department

of Document Studies and Information Activities

The National University of Ostroh Academy

Issues of national standardization in archival work in scientific professional publications of Ukraine

The article is devoted to the scientific development of national standardization in archival work in the context of the functioning of international standardization.

Particular attention is paid to the thematic analysis of research in scientific professional publications in the specialty 029 "Information, library, and archival studies".

The scientometric analysis is used to trace the publication activity of research on the development of standardization in the archival sector of Ukraine.

The thematic focus of the research was determined and it was stated that the largest number of publications is related to the study of international regulatory documents on archival matters and the possibility of their implementation in Ukraine. The core of the most active researchers was established.

It was concluded that providing the archival industry with regulatory documents is of partial and permanent scientific interest. The priority areas of study for the researchers were strengthening the domestic base of standards with international standards on archival matters, updating the archival terminology system taking into account international experience and technological progress.

Keywords: national standardization; archival studies; international standards; harmonization of standards

References

1. Zagorec'ka O. M. (2003). Terminolohichni standarty z dilovodstva y arkhivnoyi spravy: istorychnyy aspekt i suchasnyy stan. *Dokumentoznavstvo ta informatsiyna diyal'nist'*: Nauka. Osvita. Praktyka : zbirnyk materialiv naukoyoi konferentsiyi, 18 grudnia 2022 r., Kyiv, pp. 55—58.
2. Khrystova N. (2004). Standartyzatsiya v arkhivniyi spravi: problemy ta perspektyvy. *Studiyi z arkhivnoyi spravy ta dokumentoznavstva*, 12, pp. 75—77.
3. Kalinicheva H. I., & Romanovs'kyi R. V. (2015). Mizhnarodni standarty u sferi arkhivnoyi spravy ta keruvannya dokumentatsiynymy protsesamy: problemy harmonizatsiyi v Ukraini. *Arkhivy Ukrainy*, 4, pp. 54—73.
4. Hlushan O. (2017). Proekt standartu MRA "Dokumenty v kontekstakh" (RIC): kontseptual'na model' bahatovymirnoho arkhivnoho opysuvannya. *Naukovi pratsi Natsional'noyi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernads'koho*, 46, pp. 491—502.
5. Stoyan P. (2018). Uchast' arkhivistiv Kanady u stvorenni mizhnarodnoho standartu arkhivnoho opysu. *Naukovi pratsi Natsional'noyi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernads'koho*, 49, pp. 44—55.
6. Strishenets' N. (2018). Suchasni vitchyznyani bibliotечно-informatsiyni standarty: terminolohichnyy analiz. *Bibliotечnyy visnyk*, 3, pp. 28—40.
7. Bezdrabko V. (2019). Do kontseptsiyi novoyi redaktsiyi terminolohichnoho standartu z dilovodstva y arkhivnoyi spravy. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 1, pp. 63—71.
8. Boyko V. F., Kovtanyuk Yu. S., & Kuleshov S. H. (2023). Standartyzatsiya terminiv z dilovodstva ta arkhivnoyi spravy v Ukraini na suchasnomu etapi. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 30, pp. 244—276.
9. Tverytnykova O., & Salata H. (2023). Menedzhment yakosti arkhivnoyi ta bibliotечноyi spravy: do problemy implementatsiyi mizhnarodnykh standartiv. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 2, pp. 48—53.
10. Dniprenko V. (2024). Stupin' vidpovidnosti pryynyattya ta zatverdzhennya harmonizovanykh natsional'nykh standartiv z informatsiynykh nauk: suchasnyy stan i perspektyvy. *Ukrayins'kyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiynykh nauk*, 13, pp. 174—195.

Надійшла до редакції 18 грудня 2024 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 025.171:272-523.6:069-027.555](477.42-21Бер)'1926/1953'(045))

DOI: 10.36273/2076-9555.2025.1(342).39-45

Лариса Дідора,

аспірантка Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,

e-mail: didora.larisa@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2499-8664>

Книги з монастирських і парафіяльних книгозбірень у бібліотеці Бердичівського соціально-історичного та економічного музею (1926—1953)

Статтю присвячено дослідженню провінієнцій на книгах із монастирських і парафіяльних книгозбірень, які збереглися в колишній бібліотеці Бердичівського соціально-історичного та економічного музею (1926—1953).

Констатовано, що після закриття музею 1953 р. його книжкове зібрання було передано до Державної публічної бібліотеки УРСР, нині вона зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у кількості 3374 примірників.

Досліджені видання колишньої музейної книгозбірні становлять фрагмент бібліотеки монастиря Босих Кармелітів у Бердичеві, що був відновлений 1918 р., а також кількох бібліотек різних парафій Римо-католицької та Православної церков.

Проаналізовано та описано книжкові знаки на виданнях із зазначених бібліотек крізь призму історичного контексту та подій, які вплинули на долю монастирських і парафіяльних зібрань літератури.

Ключові слова: бібліотека монастиря Босих Кармелітів; Бердичівський соціально-історичний та економічний музей; екслібрис; книжкові знаки; монастирські бібліотеки

Постановка проблеми. 14 листопада 1926 р. у Бердичеві у будівлі колишнього монастиря Босих Кармелітів було відкрито соціально-історичний та економічний музей. До організації закладу значних зусиль доклали український

археолог Т. Мовчанівський (1899—1938), який став його першим директором. Фонди поповнювали експонатами завдяки надходженню речей із націоналізованих панських маєтків, а також конфіскованих цінностей церков, костелів і синагог